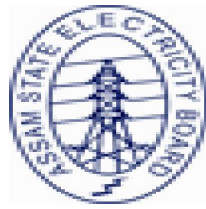

অসম বিদ্যুৎ গ্ৰিড নিগম লিমিটেড
(Assam Electricity Grid Corporation Limited)

পুনৰ সংস্থাপন আঁচনিৰ সংক্ষিপ্ত তথ্য
পৰিবহন লাইন - ১৩২ kV S/C চামগুৰি - নগাওঁ

অসমৰ শক্তি খণ্ডত কাৰ্যক্ষমতা বৃদ্ধিৰ প্ৰস্তুতি

কাৰ্য্যকৰণৰ সাৰাংশ

অসমৰ শক্তি খণ্ডক পৰ্যাপ্ত পৰিমাণে বিনিয়োগ কৰিবলৈ এ.ডি.বি.য়ে (Asian Development Bank) ভাৰত চৰকাৰৰ জৰিয়তে অসম চৰকাৰক এক বহুমুখী ঋণ ব্যৱস্থাৰ (Multi Tranche Financing Facility) সুবিধা প্ৰদান কৰিছে যাৰ দ্বাৰা উপ-আস্থান (Substation), পৰিবহন লাইনৰ (Transmission Line) নিৰ্মাণ কাৰ্য্য আৰু পূৰ্বতে থকা উপ-আস্থান সমূহৰ বিস্তাৰ (Augmentation/Expansion) কৰা হ'ব। শক্তি খণ্ডৰ উন্নয়নৰ এই আঁচনিৰ জৰিয়তে কম কাৰ্বনৰ সহায়ত (i) পৰিবহন আৰু বিতৰণ ব্যৱস্থাৰ (Transmission & Distribution Network) পৰিবহন ক্ষমতা বৃদ্ধিৰ লগতে কাৰিকৰি ব্যয় হ্রাস কৰা, আৰু (ii) বিদ্যুৎ উৎপাদন-কাৰি গোট সমূহৰ উৎপাদন ক্ষমতা বৃদ্ধিৰ লগতে চাহিদাৰ ক্ষেত্ৰ (Demand Side Management) খনৰ বাবেও বিশেষ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা হ'ব। অসম ৰাজ্যিক বিদ্যুৎ পৰিষদ (ASEB) হৈছে বহুমুখী ঋণ ব্যৱস্থাৰ (MFF) কাৰ্য্যকাৰী সংস্থা (Executing Agency)। এই খন ট্ৰেঞ্চ ১ (Tranche 1) ৰ বাবে প্ৰস্তুত কৰিব লগিয়া পুনৰ সংস্থাপন আঁচনিৰ (Resettlement Plan) “পৰিবহন লাইন - ১৩২ কে.ভি এছ/চি চামগুৰি – নগাওঁ , আনুমানিক দৈৰ্ঘ্য ৪১.৮০ কি.মি.” (132 kV Single Circuit Samaguri – Nagaon on Double Circuit Towers – Approximate Length 41.80 kms.) লাইনৰ এক সংক্ষিপ্ত তথ্য।

পৰিবহন লাইনৰ নিৰ্মাণ কাৰ্য্যৰ সময়ত কোনো ধৰণৰ অস্থায়ী ক্ষতিৰ বাহিৰে স্থায়ী ভূমি অধিগ্ৰহণৰ (Land Acquisition) প্ৰয়োজন নহয়। পুনৰ সংস্থাপন আঁচনিৰ (RP) বাবে যাৱতীয় পুনৰ সংস্থাপন পৰিকল্পনা, প্ৰয়োজনীয় উদ্দেশ্য, নীতি, পদ্ধতি আদি উপ-আঁচনি খনত (Sub Project) অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে যাৰ দ্বাৰা ক্ষতিগ্ৰস্ত লোকৰ কোনো অসুবিধাৰ সন্মুখীন নহয়। আৰ্থ-সামাজিক জৰিপৰ (Socio-Economic Survey) জৰিয়তে প্ৰকল্পৰ দ্বাৰা ক্ষতিগ্ৰস্ত হোৱা পৰিয়াল (PAF) সমূহ চিনাক্তকৰণ কৰি ক্ষয়-ক্ষতিৰ বুজ লোৱা হয়। প্ৰকল্প এলেকাত প্ৰায় ১৪১ টা টাৱাৰ (Tower) নিৰ্মাণ হ'ব আৰু ১৮৭ টা পৰিয়ালত ইয়াৰ প্ৰভাৱ পৰিব। উক্ত টাৱাৰৰ বাবে মুঠ ১.৪১ হেক্টৰ মাটিৰ প্ৰয়োজন হ'ব। মুঠ ১.৪১ হেক্টৰ মাটিৰ ১.৩২ হেক্টৰ ব্যক্তিগত আৰু ০.০৯ হেক্টৰ চৰকাৰী মাটি হিচাপে চিহ্নিত কৰা হৈছে।

ক্ষতিপূৰণ সমূহ আৰু ক্ষতিপূৰণৰ পৰিমাণ ক্ষেত্ৰ বিশেষে কেনে ধৰণৰ হ'ব সেই বিষয়ে পুনৰ সংস্থাপন আঁচনিত দিয়া হ'ল। ক্ষয়-ক্ষতিৰ প্ৰকাৰ, ভূমিৰ ব্যৱস্থা, স্বত্বাধিকাৰীৰ সূত্ৰ আৰু ক্ষয়-ক্ষতিৰ পৰিসৰৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ক্ষতি গ্ৰস্ত লোকক (PAP) নিৰূপণ কৰা হ'ব। অসম ৰাজ্যিক বিদ্যুৎ পৰিষদে কাৰ্য্যকাৰী সংস্থা হিচাপে ক্ষতি গ্ৰস্ত লোকৰ ক্ষতিপূৰণ আদায় কৰিব। ওপৰোক্ত উপ-প্ৰকল্পৰ বাবে ৮০, ৭৩, ৪০৫ টকা (আশি লাখ, তেঁসওৰ হেজাৰ, চাৰিশ পাঁচ টকা) নিৰ্ধাৰণ কৰা হৈছে।

তলৰ উল্লেখিত টেবুল খনত বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ ভূমিৰ ক্ষয়-খতিৰ পৰিমাণ আৰু ব্যক্তিগত সম্পত্তিৰ পৰিমাণ সমূহ দাঙি ধৰা হ'ল।

পৰিবহন লাইনৰ নাম	চামগুৰি – নগাওঁ ১৩২ কে.ভি. এছ/চি লাইন – আনুমানিক দৈৰ্ঘ্য – ৪২ কি:মি:।
মুঠ টাৱাৰৰ সংখ্যা	১৪১
মুঠ ক্ষতিগ্ৰস্ত হোৱা পৰিয়ালৰ (PAF) সংখ্যা	১৮৭
মুঠ ক্ষতিগ্ৰস্ত হোৱা মানুহৰ সংখ্যা	৫৯০ (৩৪ ঘৰ পৰিয়ালক ধৰা হোৱা নাই)**

বিশেষ ভাবে অসমৰ্থবান শ্ৰেণীৰ লোকৰ মুঠ সংখ্যা *	88
টাৱাৰৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় মুঠ মাটিৰ পৰিমাণ (হেক্টৰ)	১.৪১ হেক্টৰ
ব্যক্তিগত মাটিৰ মুঠ পৰিমাণ (হেক্টৰ)	১.৩২ হেক্টৰ
চৰকাৰী মাটিৰ মুঠ পৰিমাণ (হেক্টৰ)	০.০৯ হেক্টৰ
কৃষিগত মাটিৰ মুঠ পৰিমাণ (হেক্টৰ)	১.৩৫ হেক্টৰ
অ-ব্যৱহৃত মাটিৰ মুঠ পৰিমাণ (হেক্টৰ)	০.০৫ হেক্টৰ

*অনুসূচীত জনজাতি (ST),অনুসূচীত জাতি (SC), বা পৰিয়ালৰ মূৰব্বী যদি মহিলা, বৃদ্ধ বা শাৰীৰিক ভাবে অক্ষম লোক

**আৰ্থ -সামাজিক জৰিপৰ সময়ত ১৮৭ ঘৰ ক্ষতিগ্ৰস্ত পৰিয়ালৰ ৩৪ ঘৰ পৰিয়ালক লগ পোৱা নগৈছিল ।

১ আঁচনিৰ বিষয়বস্তু

১. এক বহুমুখী ঋণ প্ৰদান ব্যৱস্থা (MFF) ৰ অন্তৰ্গত প্ৰস্তুত আঁচনিখন কাৰ্য্যকৰী কৰা হ'ব। শক্তি উন্নয়নৰ এই আঁচনি খনৰ জৰীয়ে নিশ্চৈধৰনে কম কাৰ্বনৰ সহায়ত শক্তি খণ্ডৰ উন্নতি ঘটোৱাৰ প্ৰয়াস চলোৱা হ'ব।

ক. পৰিবহন আৰু বিতৰণ ব্যৱস্থা (Transmission & Distribution Network) ৰ পৰিবহন ক্ষমতা বৃদ্ধিৰ লগতে পৰিবহন ব্যয় ৰোধ কৰা হ'ব।

খ. বিদ্যুৎ উৎপাদনকাৰী গোটসমূহৰ উৎপাদন ক্ষমতা বৃদ্ধিৰ লগতে চাহিদাৰ ক্ষেত্ৰ খনৰ বাবেও বিশেষ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা হ'ব। অসম ৰাজ্যিক বিদ্যুৎ পৰিষদেই হ'ল আঁচনিখনৰ মূল কাৰ্য্যকৰী সংস্থা।

২. ৰাজ্যৰ শক্তিখণ্ডক পৰ্য্যাপ্ত বিনিয়োগ কৰিবলৈ অসম চৰকাৰে ভৰত চৰকাৰৰ জৰীয়ে এ.ডি.বি. (Asian Development Bank) ক এটা বহুমুখী ঋণ প্ৰদান ব্যৱস্থা (Multi Tranche Financing Facility) ৰ বাবে অনুৰোধ জনায়। এই বিনিয়োগ আঁচনিখনে পৰিবহন, বিতৰণ আৰু শক্তিৰ গুণাগুণক প্ৰত্যক্ষ ভাৱে আৰু Management Information System (MIS) ক পৰোক্ষভাৱে সামৰি ল'ব। উন্নত মানদণ্ডৰ বিদ্যুৎ উৎপাদন, পৰিবহন ব্যৱস্থা আৰু বিতৰণৰ ভৱিষ্যতে ল'ব লগা আঁচনি সমূহক পৰ্য্যায় ক্ৰমে সামৰি ল'ব। এ.ডি.বি য়ে বৰ্তমান বিনিয়োগ কৰিব লগা আঁচনি সমূহ এনেধৰণৰ :

ক) উন্নত মানৰ আৰু নিৰ্ভৰযোগ্য মানদণ্ডৰ বিদ্যুৎ যোগান ধৰা

খ) পৰিবহন ব্যৱস্থাৰ সৰলীকৰণ কৰা।

গ) বিদ্যুৎ উৎপাদনৰ পৰা বিতৰণলৈকে সম্পূৰ্ণ প্ৰক্ৰিয়াটোত হৈ থকা বিদ্যুৎৰ অপব্যয় ৰোধ কৰা।

ঘ) পূৰ্বতে এ.ডি.বি ৰ সৈতে প্ৰস্তুত কৰা উন্নতিকৰণ প্ৰক্ৰিয়া (Reform Agenda) খনেই এই আঁচনিৰ মূল ভিত্তি হ'ব আৰু আশা কৰা হৈছে যে কোনো বিনিয়োগকাৰী দীৰ্ঘম্যাদী আঁচনি হ'বলৈ আগবাঢ়ি আহিব।

১.১ পুনৰ সংস্থাপন আঁচনিৰ গঠন

সম্পূৰ্ণ বহুমুখী ঋণ প্ৰদান ব্যৱস্থা ৰ বাবে এটা পুনৰ সংস্থাপন আঁচনি প্ৰস্তুত কৰা হৈছে। এই পুনৰ সংস্থাপন আঁচনি ভৱিষ্যতৰ কোনো উপ-আঁচনিৰ বাবে প্ৰয়োজনীয়। পুনৰ সংস্থাপন (RP) আঁচনিৰ বাবে যাবতীয় পুনৰ সংস্থাপন পৰিকাঠাম/পৰিকল্পনা (RF) পদ্ধতিগত ভাৱে তৈয়াৰ কৰা হৈছে যাক হয়তে ভৱিষ্যতে অনুদান সম্পৰ্কীয় উপ-আঁচনিৰ বাবে আৱশ্যক হ'ব। ভূমি অধিগ্ৰহণ, ক্ষতিপূৰণ আদিৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় উদ্দেশ্য, নীতি, পদ্ধতি আদি ইয়াত অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হৈছে যাৰ দ্বাৰা ক্ষতিগ্ৰস্ত লোক কোনো অসুবিধাৰ সন্মুখীন নহ'ব।

২. আঁচনিখনৰ আইনগত দিশ

ভূমি সংক্ৰান্তীয় সকলো কামৰ ভিত্তি হ'ব ভূমি অধিগ্ৰহণৰ আইন ১৮৯৪ (সংশোধন ১৯৮৪) (The Land Acquisition Act, 1894 (LAA, amended in 1984) আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় পুনৰ আৰু পুনৰ উত্থান আঁচনিৰ ২০০৭ (The National Rehabilitation and Resettlement Policy, 2007) আৰু এ.ডি.বি ৰ অনিচ্ছাকৃত পুনৰসংস্থাপন আঁচনি ১৯৯৫ (ADB's Policy on Involuntary Resettlement, 1995) চৰকাৰ আৰু এ.ডি.বি ৰ পুনৰ সংস্থাপন আঁচনিখনৰ মূল বিষয় সমূহ সংক্ষিপ্তভাৱে তলত উল্লেখ কৰা হ'ল :

২.১ চৰকাৰৰ আঁচনি

২.১.১ ৰাষ্ট্ৰীয় পুনৰ আৰু পুনৰ উত্থান আঁচনিৰ ২০০৭ (NRRP 2007) (Ministry of Rural Development, Department of Land Resources) : উন্নয়ন সম্পৰ্কীয় পুনৰ সংস্থাপন ব্যৱস্থাক আগত ৰাখি ভাৰত চৰকাৰে ৩১ অক্টোবৰ ২০০৭ এই ৰাষ্ট্ৰীয় পুনৰসংস্থাপন আৰু পুনৰউত্থান আঁচনি, ২০০৭ প্ৰৱৰ্ত্তন কৰে। সমাজৰ উমৈহতীয়া স্বাৰ্থত যেতিয়া কোনো ব্যক্তিক স্থানান্তৰ কৰা তেতিয়া তেনে ব্যক্তিৰ যাতে প্ৰয়োজনীয় মৌলিক অধিকাৰ খৰ্চ কৰা নহয় সেই উদ্দেশ্যেৰে এই আঁচনিখন গ্ৰহণ কৰা হয়। ৰাজ্য চৰকাৰ, ৰাজহুৱা খণ্ডৰ প্ৰতিষ্ঠান বা আন কোনো সংস্থাই ইচ্ছা কৰিলে ৰাষ্ট্ৰীয় পুনৰ আৰু পুনৰ উত্থান আঁচনিৰ ২০০৭ য়ে নিৰ্ধাৰণ কৰা নিৰিখতকৈ অধিক নিৰিখত পুনৰসংস্থাপন কৰিব পাৰে। যদি কোনো লোকক অনিবাৰ্য্য কাৰণ বসত স্থায়ীভাৱে স্থানান্তৰিত কৰিব লগা হয় তেন্তে এই আঁচনি অনুসৰি ওপৰত উল্লেখ কৰা ধৰণে সাহায্য পাব। আঁচনিখনৰ মূল বিষয় সমূহ তলত উল্লেখ কৰা হ'ল :

১. যিমান সম্ভৱ স্থানান্তৰ ৰণ কমকৈ কৰা অথবা স্থানান্তৰণৰ বিপৰীতে অন্য কোনো বিকল্প ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা।
২. ক্ষত্ৰিস্থ পৰিয়াল সমূহক উপযুক্ত ক্ষতিপূৰণ আৰু তৎক্ষণিক পুনৰ সংস্থাপনৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা।
৩. স্পৰ্শকাতকৰ, সামাজিক ভাবে পিচপৰা, যেনে অনুসূচিত জাতি আৰু অনুসূচিত জনজাতি আৰু লোকসকলৰ পুনৰসংস্থাপন প্ৰক্ৰিয়াত বিশেষ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা।
৪. উন্নত মানৰ জীৱন ধাৰণৰ বাবে ক্ষত্ৰিস্থ পৰিয়াল সমূহক উপযুক্ত আয়ৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা।
৫. সংস্থাপিত লোকসকলক সমাজৰ উন্নতিৰ বিধান সমূহ অবগত কৰাই সেই উন্নয়নৰ কাৰ্য্যসূচী সমূহ কাৰ্য্যকৰী কৰোৱা।
৬. ভূমি অধিগ্ৰহণৰ ক্ষেত্ৰত দুয়োপক্ষৰ পাৰস্পৰিক বুজাবুজি সুনিশ্চিত কৰা।

এই ৰাষ্ট্ৰীয় পুনৰ সংস্থাপন আৰু পুনৰ উত্থান আঁচনি ২০০৭ (NRRP, 2007) খন ভৈয়ামত ৪০০ পৰিয়ালৰ অধিক, পাহাৰীয়া, জনজাতি বসতি প্ৰধান বা মৰুভূমি অঞ্চলত ২০০ পৰিয়ালৰ অধিক স্থানান্তৰিত কৰিব লগা হলে প্ৰযোজ্য হ'ব। অৱশ্যে মৌলিক নিয়মৰ কাৰ্য্যকৰী কৰণত সংখ্যা মানি চলা নহয়। আঁচনি ৰূপায়নত আৰ্থিকভাৱে ক্ষত্ৰিস্থ পৰিয়াল সমূহৰ ওপৰত যাতে বিষম প্ৰভাৱ নপৰে আঁচনিখনত এই বিষয়টোত চকু ৰখা হৈছে। তথাপিও স্থৰব সম্পত্তি অধিগ্ৰহণৰ ক্ষেত্ৰত ভূমি অধিগ্ৰহণৰ আইন ১৮৯৪ মানি চলা হয়।

২.১.২ ভূমি অধিগ্ৰহণৰ আইন ১৮৯৪ (সংশোধন ১৯৮৪)

এই আইনখনত ভূমি অধিগ্ৰহণৰ নিয়মাৱলী সমূহ উল্লেখ কৰা হৈছে। ই দেশৰ ৰাজ্য চৰকাৰ সমূহক ৰাজহুৱা স্বাৰ্থত ব্যক্তিগত ভূমি অধিগ্ৰহণৰ অধিকাৰ প্ৰদান কৰিছে। অৱশ্যে ক্ষত্ৰিহস্থ লোক অধিগ্ৰহণৰ আগতে আদালতৰ কাষ চাপিব পাৰিব। ভূমি অধিগ্ৰহণৰ আইন ১৮৯৪ মুখ্য বিষয় সমূহঃ

১. অধিগ্ৰহণৰ বাবে চিনাক্ত কৰা স্থান ভূমি অধিগ্ৰহণৰ আইন ১৮৯৪ ৪ৰ্থ ধাৰাত অন্তৰ্ভুক্ত হয়। পোনপ্ৰথমে এখন জাননী দিব লাগিব। কোনো আপত্তি থাকিলে জাননী দিয়াৰ ৫০ দিনৰ ভিতৰত উপায়ুক্তৰ ওচৰত আপত্তি দৰ্শাব লাগিব।

২. জাননী দিয়াৰ পিছত চিনাক্ত কৰা ভূমি ধাৰা নং ৬১ ত অন্তৰ্ভুক্ত হব। ইয়াৰ জৰীয়াতে উপায়ুক্তক সেই ভূমি অধিগ্ৰহণৰ দায়িত্ব দিয়া হয় আৰু তেতিয়া মাটি টুকুৰা ৯ নং ধাৰাত অন্তৰ্ভুক্ত হয়। মাটিৰ মালিক পক্ষক মাটি আৰু ইয়াৰ দাম সম্পৰ্কে তেওঁলোকৰ মত ব্যক্ত কৰিবলৈ আদালতলৈ আমত্ৰণ কৰা হয়। ১১ নং ধাৰা অনুসৰি জিলা উপায়ুক্তই এবছৰৰ ভিতৰত উপায়ুক্ত ক্ষতিপূৰণ ঘোষণা কৰিব অন্যথা অধিগ্ৰহণ পদ্ধতি বন্ধ হব।

৩. ক্ষতিপূৰণ মূল্যৰ ক্ষেত্ৰত কাৰোবাৰ আপত্তি থাকিলে ক্ষতিপূৰণ ঘোষণাৰ ছয় সপ্তাহৰ ভিতৰ (ধাৰা ১৮) জিলা উপায়ুক্তক আবেদন কৰিব পাৰিব যাতে ক্ষতিপূৰণৰ ক্ষেত্ৰত আদালতে শেষ ৰায়দান কৰিব পাৰে।

৪. ৪ নং ধাৰাত অন্তৰ্ভুক্ত ভূমি কিনা বেচা বা হস্তান্তৰিত কৰিব নোৱাৰিব।

৫. ঘৰ, মাটি আদিৰ ক্ষতিপূৰণৰ নগদ পৰিমাণৰ ধন প্ৰকল্প কৰ্তৃস্থই (Project Authority) য়ে ৰাজ্য চৰকাৰক জমা দিব আৰু ৰাজ্য চৰকাৰে সেই ধন আক্ৰান্ত সকলক দিব।

৬. কৃষি ভূমি অধিগ্ৰহণৰ ক্ষেত্ৰত কৃষিৰ বিক্ৰীমূল্য বিগত তিনি বছৰৰ গড় হিচাপত নিৰূপণ কৰা হয় আৰু এই মূল্য জিলা পঞ্জীয়কৰ কাৰ্য্যালয়ত নিৰ্দ্ধাৰণ কৰা থাকে। এই ক্ষতিপূৰণ ভূমি অধিগ্ৰহণ পিচতহে প্ৰদান কৰা হয়। ইয়াৰ বাবে দুইৰ পৰা তিনিবছৰ সময়ৰ আৱশ্যক হয়। অৰোপৰি নিৰ্দ্ধাৰিত মূল্যৰ ৩০% যোগ দি বছৰত ১২ % মূল্য বৃদ্ধিৰ বিপৰীতে প্ৰদান কৰা হয়। এই হিচাপ ক্ষতিপূৰণ ঘোষণাৰ দিনৰ পৰা কাৰ্যকৰী হব (৯নং ধাৰা সল্লিবিষ্ট হোৱাৰ পিছত) আৰু বছৰি ৯% হৰত প্ৰথম বছৰত আৰু বছৰি ১৫% হৰত পিচৰ সময়খিনিৰ বাবে উপৰিষ্টি ধন আদায় দিব লাগিব।

২.১.২ ভূমি অধিগ্ৰহণৰ (সংশোধন) আইন ২০০৭

ভূমি অধিগ্ৰহণ কেৱল ৰাজহুৱা স্বাৰ্থত চৰকাৰৰ অনুমোদন সাপেক্ষে কৰা হয়। আইনখনে ভূমি অধিগ্ৰহণৰ বাবে :

১. নৌসেনা, বায়ুসেনা আৰু স্থলসেনাৰ লগত জড়িত বিষয়বোৰৰ ক্ষেত্ৰত।

২. ৰাজহুৱা স্বাৰ্থ জড়িত কাৰ্য্য বা অন্য কোনো কাৰ্য্যৰ বাবে যত ৭০% মাটিৰ গৰাকী বিক্ৰিৰ বাবে আগ্ৰহী। বৰ্ত্তমানে ব্যক্তিগত ভূমি ও ৰাজহুৱা খণ্ডৰ কামৰ বাবে অধিগ্ৰহণ কৰা হয়।

৩. ভূমি অধিগ্ৰহণৰ ফলত যদি সমতল অঞ্চলৰ ৪০০ পৰিয়াল, পাহাৰীয়া বা জনজাতি অধুষিত অঞ্চলৰ ২০০ পৰিয়াল ক্ষত্ৰিহস্থ হয় তেন্তে চৰকাৰে সামাজিক প্ৰকাৰৰ ওপৰত পৰ্যালোচনা চলাব লাগিব, যি স্থানান্তৰণৰ বাবে হব পৰা পৰিণাম, জনজাতি কল্যাণ আঁচনি আৰু আন্তাৰ্গঠনি উন্নতকৰণক সামৰি লব।

৪. অধিগ্ৰহণৰ ২০০৭ আইনখনে ক্ষতি অধিগ্ৰহণ মূল্য, অধিগ্ৰহীত ভূমি আৰু পুনৰ সংস্থাপন মূল্যৰ, আন্তাৰ্গঠনি আদিক সামৰি লব। এই খৰচ সমূহ অধিগ্ৰহণকৰীয়ে বহন কৰিব লাগিব।

৫. আয়ুক্তজনে ভূমি অধিগ্ৰহণৰ বিত্ত প্ৰণালী আৰু অধিগ্ৰহণ মূল্য ৰাজহুৱা ভাবে জনাব লাগিব।

৬. মূল আইনখনত আয়ুক্তজনে ভূমিৰ বৰ্ত্তমানৰ মূল্যৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ক্ষতিপূৰণ নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিব। আইনখনে আয়ুক্তজনক সৰ্ব্বাধিক মূল্যতঃ

ক. অঞ্চলটোৰ ভূমিৰ নিম্নতম মূল্য নিৰ্দ্ধাৰণ কৰিব (Indian Stamp Act, 1899)

খ. অঞ্চলটোৰ ভূমিৰ গড় বিক্ৰী মূল্যৰ ৫০% অধিক মূল্য।

গ. তথলটোত প্রকল্পটোৰ বাবে ক্ৰয় কৰা ভূমিৰ মূল্যৰ ৫০% অধিক মূল্য আৰু প্রকল্পটোৰ বাবে ক্ষতি হোৱা উদ্ভিদ, শস্য আদিৰ ক্ষতিপূৰণ সামৰি লব লাগিব। ভূমি কিনা বেছ নিষিদ্ধ অঞ্চলৰ ক্ষেত্ৰত চৰকাৰে ইয়াৰ মূল্য নিৰ্দ্ধাৰন কৰিব।

৭. মূল আইনখনত ইচ্ছুক ব্যক্তি মানে যিসকলে ক্ষতিপূৰণ দাবী কৰে তেওঁলোকক সামৰি লোৱা হৈছে।

৮. অধিগৃহীত মাটিৰ মূল্য অধিগ্ৰহণৰ এবছৰৰ ভিত্তত প্ৰদান কৰিব লাগিব। আয়ুক্তজনে মাহে ৫% হৰত জৰিমনাসহ এই সময় ছমাহলৈ বৃদ্ধি কৰিব পাৰিব। মূল্য নিৰ্দ্ধাৰনৰ ৬০ দিনৰ ভিত্তত মূল্য প্ৰদান কৰিব লাগিব। অধিগ্ৰহণৰ মূল্য প্ৰদান নকৰাকৈ মাটি অধিগ্ৰহণ কৰিব নোৱাৰিব।

৯. বৰ্তমান ভূমি অধিগ্ৰহণ সম্পৰ্কীয় গোচৰ সমূহ নিষ্পত্তিৰ বাবে নিম্ন আদালতলৈ প্ৰেৰণ কৰা হয়।

২.২ এ. ডি বি. ৰ অনিচ্ছকৃত পুনৰসংস্থাপন আঁচনি ১৯৯৫

এ.ডি বি. য়ে ঋণ প্ৰদানৰ ক্ষেত্ৰত পুনৰসংস্থাপন সম্পৰ্কীয় তিনিটা প্ৰধান নিয়ম মানি চলে :

ক. ক্ষতিহোৱা সামগ্ৰী পুনৰ উদ্ধাৰ, উপাৰ্জন আৰু জীৱন ধাৰণৰ মান।

খ. পুনৰ সংস্থাপণৰ ক্ষেত্ৰ নিৰ্বাচনত সহায় কৰা আৰু

গ. পুনৰ সংস্থাপণৰ পিছত পূৰ্বৰ অৱস্থাত উপনীত হোৱাত সহায় কৰা।

পুনৰ সংস্থাপনৰ আৱশ্যক হোৱা এ.ডি বি. ৰ যিকোনো প্ৰকল্প তৈয়াৰ কৰোতে পুনৰ সংস্থাপণক অধিক গুৰুত্ব দিয়া হয়। এনে ধৰণৰ প্ৰকল্প সমূহত নিম্নোক্ত ধৰণে গুৰুত্ব দিয়া হয় :

১. পুনৰসংস্থাপণৰ পৰা বিৰত থকা।

২. যত পুনৰসংস্থাপণৰ আৱশ্যক, তেনে ক্ষেত্ৰত পুনৰসংস্থাপণ পৰাপক্ষত এৰাই চলা বা যিমান পাৰি কমকৈ কৰা।

৩. প্ৰকল্পৰ কাৰ্যকৰণৰ ফলত উদ্ভব হোৱা যি কোনো ক্ষতিৰ বাবে ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান কৰা। ক্ষতিপূৰণ স্থানান্তৰন মূল্যৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি প্ৰদান কৰা।

৪. যি সমূহ গৃহৰ মূল ব্যক্তি মহিলা, বৃদ্ধ বা শাৰীৰিক ভাবে বাধাগ্ৰস্থ তেনে লোকৰ প্ৰতি বিশেষ গুৰুত্ব প্ৰদান কৰা।

৫. পুনৰসংস্থাপণৰ বাবে হোৱা সকলো খৰচ মূল প্ৰকল্পত প্ৰতিফলন কৰা। পুনৰসংস্থাপিত সকলক পূৰ্বৰ অৱস্থাপ্ৰাপ্তিত সম্ভৱপৰ সকলো প্ৰকাৰৰ সহায় প্ৰদান কৰা।

৬. প্ৰকল্পৰ কাৰ্যকৰণৰ ফলত হোৱা ক্ষতিস্থ সকলক সম্পূৰ্ণ ভাবে অৱগত কৰা আৰু তেওঁ লোকৰ লগত যোগাযোগ ৰক্ষা কৰা।

৭. প্ৰকল্পৰ কাৰ্যকৰণৰ ফলত হোৱা ক্ষতিস্থ সকলক সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক ভাবে সহায় কৰা যাতে সামাজিক ভৱসাম্য/মিলাপ্ৰীতি ৰক্ষাৰ ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকৰ ওপৰত কোনো ধৰণৰ বিৰূপ প্ৰতিক্ৰিয়াৰ সৃষ্টি নহয়।

৮. পিয়লৰ দ্বাৰা ক্ষতিস্থ সকলক অতি সোনকালে চিনাক্ত কৰি সংস্থাপিত কৰি অনাধিকাৰ/অবৈধ প্ৰৱেশ ৰোধ কৰা।

৯. স্পৰ্শকাত্ম বিষয় যিসকলৰ মালিকীচৰ্ত কোনো বৈধ নথিপত্ৰ নাই, পৰিয়ালৰ মূৰব্বী যদি মহিলা, বৃদ্ধ বা শাৰীৰিক ভাবে অক্ষম বা খিলঞ্জীয়া হয় তেনে ক্ষেত্ৰত তেওঁলোকক সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক ভাবে সংস্থাপিত হোৱাত সহায় কৰিব লাগিব।

১০. পুনৰ সংস্থাপণৰ সম্পূৰ্ণ ব্যয় প্ৰকল্পৰ মুঠ ব্যয়ত প্ৰতিফলন ঘটাব লাগিব।

২.৩ এ.ডি বি. ৰ পুনৰসংস্থাপন আঁচনি আৰু ৰাষ্ট্ৰীয় পুনৰ সংস্থাপন আঁচনিৰ তুলনা

ভৰতত সু-সংগঠিত / প্ৰণালীবদ্ধ পুনৰ সংস্থাপণৰ ক্ষেত্ৰত ৰাষ্ট্ৰীয় পুনৰ আৰু পুনৰ উত্থান আঁচনিৰ ২০০৭ য়ে উল্লেখযোগ্য ভূমিকা পালন কৰে। ভূমি অধিগ্ৰহণৰ আইন ১৮৯৪ (সংশোধন ১৯৮৪) য়ে ৰাজহুৱা কাৰ্যৰ বাবে কৰা ভূমি অধিগ্ৰহণৰ ক্ষেত্ৰত কিছুমান নীতি নিৰ্দেশনা প্ৰদান কৰিছে।

৩. পুনৰসংস্থাপন আঁচনি চৰ্ত নিৰ্ধাৰণ আৰু গঠন প্ৰণালী (Resettlement Framework Principles and Entitlements)

যিকোনো আঁচনি বা উপ-আঁচনি কাৰ্য্যকৰী কৰোতে ভৰতীয় ভূমি অধিগ্ৰহণ আইন, পুনৰ সংস্থাপন আঁচনি আৰু এ.ডি.বি.ৰ নিশ্চিত পুনৰ সংস্থাপন আঁচনি ১৯৯৫ আধাৰত তলৰ নিৰ্দেশনা সমূহ মানি চলা হয়।

- ৩.১ আঁচনিৰ ৰূপায়নৰ পৰিকল্পনা কৰাৰ সময়ত বীমা আদি গ্ৰহণ কৰাৰ লগতে অন্যান্য দিশ সমূহ চালি জাৰি চাব লাগিব।
- ৩.২ যত কোনো বিকল্প নাথাকে তেনে ক্ষেত্ৰত সময় নিৰ্ধাৰিত পুনৰ সংস্থাপন আঁচনি হাতত লৈ সেই মতে ক্ষতিপূৰণ দিব লাগিব, যাতে তেওঁলোকৰ পূৰ্বৰ জীৱন ধাৰণৰ মান অটুট থাকে।
- ৩.৩ ক্ষতিপূৰণ সম্পৰ্কে ক্ষতিপূৰণ সকলৰ লগত আলোচনা কৰি, প্ৰস্তাবিত আঁচনিখনত তেওঁলোকৰ সহযোগিতা নিশ্চিত কৰি তেওঁলোকক আৰ্থিকভাৱে সহায়ৰ ব্যৱস্থা কৰা।
- ৩.৪ স্পৰ্শকাতৰ বিষয় সমূহত বিশেষ গুৰুত্ব দিয়া।
- ৩.৫ অনাধিকাৰ ভাৱে বসবাস কৰা লোকৰ সম্পত্তিৰ স্থানান্তৰণৰ খৰচ বহন কৰা।
- ৩.৬ কোনো কোনো ক্ষেত্ৰত ভূমি অধিগ্ৰহণৰ আগতে অথবা কাম আৰ কৰাৰ আগতে ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান কৰা।
- ৩.৭ উপাৰ্জন ও পুনৰ সংস্থাপনৰ ব্যৱস্থা কৰা।
- ৩.৮ অভিজোগ গ্ৰহণ আৰু সেই সমূহ নিৰাময়ৰ ব্যৱস্থা কৰা।

এনেকুৱা আঁচনি ৰূপায়নৰ সময়ত তিনিধৰনৰ বাধা আহিব পাৰে, যি সমূহ অতি সোনকালে সমাধান কৰাটো আৱশ্যক,

- ক. সম্পত্তিৰ ক্ষতি (মাটি, ঘৰ ইত্যাদি)
- খ. উপাৰ্জনৰ ক্ষতি
- গ. কোনো স্থানৰ ৰাজহুৱা সম্পত্তি বা জীৱিকাৰ উমৈহতীয়া ক্ষতি । প্ৰত্যেক ক্ষেত্ৰতে অধিগ্ৰহণ যথাসম্ভৱ কমকৈ কৰাৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। বিদ্যুৎ পৰিবাহী লাইন নিৰ্মাণৰ সময়ত পুনৰ সংস্থাপনৰ ক্ষেত্ৰত বিশেষ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰিব লাগে। ক্ষতিৰ বিপৰীতে ঠাইতে ক্ষতিপূৰণ প্ৰদানৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে। মেৰামতিৰ সময়ত হোৱা অস্থায়ী ক্ষতিৰ বিপৰীতে ঠাইতে ক্ষতিপূৰণ প্ৰদানৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে।

৪. স্থলাধিকাৰ সম্পৰ্কীয় আঁচনিৰ নক্সা।

ক্ষতিপূৰণৰ পৰিমাণ আৰু এই ক্ষতিপূৰণ সমূহ ক্ষেত্ৰ বিশেষে কেনেধৰনৰ হব সেইবিষয়ে তলৰ তালিকা অনুসৰি পদক্ষেপ লোৱা হব।

ক্রমিক নং	ক্ষয় ক্ষতিৰ প্ৰকাৰ	ভূমিৰ ব্যৱহাৰ	স্থলাধিকাৰীৰ সূত্ৰ	স্বৰ্ত সমূহ
১	ব্যক্তিগত ভূমিৰ ক্ষতি	কৃষি ভূমি, গৃহ নিৰ্মাণৰ ভূমি, অব্যৱহৃত	মাটিৰ স্তৰ কোনো গ্ৰহণযোগ্য চৰকাৰী বা বেচৰকাৰী অনুস্থানে আগবঢ়োৱা ব্যক্তি	১. সুবিধা সাপেক্ষে মাটিৰ মূল্য প্ৰদান। ২. পৰিয়ালে প্ৰতি ১০,০০০ (দহ হাজাৰ) টকাকৈ পুনৰ সংস্থাপনৰ বাবে আৰ্থিক অনুদান। ৩. গৃহ পৰিৱৰ্তনৰ বাবে সাহায্য প্ৰদান

		ভূমি		(প্রতি গৃহত ১০,০০০ টকা)। ৪. মাটিৰ উৎপাদনৰ (কৃষি ভূমিৰ) ওপৰত ভিত্তি কৰি ৩ মাহৰ নিম্নতম মজুৰি প্ৰদান। ৫. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান। ৬. বতৰৰ খেতি চপাবলৈ জাননী দিয়া অন্যথা সেই খেতিৰ বাবদ উপযুক্ত সাহায্য প্ৰদান।
			মাটিৰ ভাৰতীয়া বা লীজ প্ৰাপ্ত ব্যক্তি	১. ভাৰা বা ম্যাড উকলি নোহোৱা লীজৰ পৰিমাণৰ বিপৰীতে নগদ ক্ষতিপূৰণ। ২. কৃষি ভূমিৰ উৎপাদনৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ৩ মাহৰ নিম্নতম মজুৰি প্ৰদান। ৩. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান। ৪. বতৰৰ খেতি চপাবলৈ জাননী দিয়া অন্যথা সেই খেতিৰ বাবদ উপযুক্ত সাহায্য প্ৰদান।
			আধিলোৱা খেতি	১. বতৰৰ খেতি চপাবলৈ জাননী দিয়া অন্যথা সেই খেতিৰ বাবদ উপযুক্ত সাহায্য প্ৰদান। ২. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান।
২	চৰকাৰী ভূমিৰ পৰা উচ্ছেদৰ ফলত হৰা ক্ষতি	অব্যৱহৃত ভূমি, কৃষি ভূমি বসবাস আৰু কৰা ভূমি	লীজ প্ৰাপ্ত ব্যক্তি	১. লীজৰ ম্যাড উকলি নোহোৱা অৱস্থিত লীজৰ বিপৰীতে জমা ধনৰ ওপৰত ক্ষতিপূৰণ। ২. কৃষি ভূমিৰ উৎপাদনৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ৩ মাহৰ নিম্নতম মজুৰি প্ৰদান। ৩. পৰিয়ালে প্ৰতি ১০,০০০ (দহ হাজাৰ) টকাকৈ পুনৰ সংস্থাপনৰ বাবে আৰ্থিক অনুদান। ৪. বতৰৰ খেতি চপাবলৈ জাননী দিয়া অন্যথা সেই খেতিৰ বাবদ উপযুক্ত সাহায্য প্ৰদান। ৫. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান।
			ভূমিৰ বেদখলকাৰী	১. বেদখলকাৰীক আতৰি যাবৰ বাবে আগতীয়া জাননী প্ৰদান। ২. কৃষি ভূমিৰ উৎপাদনৰ ওপৰত ভিত্তি

				কৰি ৩ মাহৰ নিম্নতম মজুৰি প্ৰদান। ৩. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান।
			বে-আইনী দখলকাৰী	১. বেদখলকাৰীক আৰ্ত্তিৰ যাবৰ বাবে আগতীয়া জাননী প্ৰদান। ২. কৃষি ভূমিৰ উৎপাদনৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি ৩ মাহৰ নিম্নতম মজুৰি প্ৰদান। ৩. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান।
৩	আৱাসিক ভূমিৰ ক্ষতি	চাৰিসীমা ঘেৰি লোৱা বা গৃহনিৰ্মান কৰা বা কুৱা আদি নিৰ্মানৰ বাবে ব্যৱহৃত ভূমি	বিধিসন্মত সুপ্ৰধিকাৰী	১. স্থনান্তৰিত ভূমি আৰু সম্পত্তিৰ মূল্য। ২. সম্পত্তিৰ লগত জড়িত যিকোনো কৰ বা মাচুলৰ সম্পূৰ্ণ মূল্য। ৩. স্থনান্তৰ কৰণত সহায় হিচাপে কমেও ১০,০০০ টকাৰ আৰ্থিক অনুদান। ৪. ঘৰ বা অনান্য সম্পত্তিৰ যিমান পাৰি ক্ষয় ক্ষতি ৰোধ কৰা। ৫. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান।
			ভৰতীয়া বা কোনো স্থনৰ লীজ প্ৰাপ্ত ব্যক্তি	১. ভুক্তভোগীয়ে সাজি লোৱা ঘৰ বা আন কোনো নিৰ্মানৰ বিপৰীতে সম্পূৰ্ণ ক্ষতিপূৰণ। ২. লীজৰ ম্যাদ উকলি নোযোৱা অৱস্থত লীজৰ বিপৰীতে জমাধনৰ ওপৰত ক্ষতিপূৰণ। ৩. স্থনান্তৰ কৰণত সহায় হিচাপে কমেও ১০,০০০ টকাৰ আৰ্থিক অনুদান। ৪. ঘৰ বা অনান্য সম্পত্তিৰ যিমান পাৰি ক্ষয় ক্ষতি ৰোধ কৰা। ৫. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান।
			বেদখলকাৰী	১. ঘৰ, সম্পত্তিৰ সম্পূৰ্ণ মূল্য। ২. স্থনান্তৰ কৰণত সহায় হিচাপে কমেও ১০,০০০ টকাৰ আৰ্থিক অনুদান। ৩. বচাব পৰা সা-সম্পত্তিৰ বচোৱাৰ পূৰ্ণ অধিকাৰ।
৪	ব্যৱহাৰিক স্থনৰ ক্ষতি	ব্যৱহাৰিক স্থন আৰু সা-	বিধিসন্মত সুপ্ৰধিকাৰী	১. আস্থন (সম্পূৰ্ণ, অসম্পূৰ্ণ বা আংশিক) তথা অনান্য সা-সম্পত্তিৰ সম্পূৰ্ণ মূল্য ২. মাচুল, কৰ আৰু অন্যান্য যাৱতীয়

		সম্পত্তি		খৰচৰ সম্পূৰ্ণ মূল্য। ৩. এককালীন আৰ্থিক সাহায্য (প্ৰতি নিৰ্মানৰ বিপৰীতে ২৫,০০০ টকা)। ৪. বচাব পৰা সা-সম্পত্তি বচোৱাৰ পূৰ্ণ অধিকাৰ। ৫. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান।
			ভৰত্ৰীয়া বা লীজ প্ৰাপ্ত ব্যক্তি	১. সা-সম্পত্তিৰ (সম্পূৰ্ণ, অসম্পূৰ্ণ বা আংশিক) উপযুক্ত মূল্য প্ৰদান। ২. ভৰা বা ম্যাড উকলি নোযোৱা অৱস্থত লীজৰ জমাখনৰ বিপৰীতে ক্ষতিপূৰণ। ৩. এককালীন আৰ্থিক সাহায্য (প্ৰতি নিৰ্মানৰ বিপৰীতে ২৫,০০০ টকা)। ৪. স্থনাস্ত্ৰ কৰণত সহায় হিচাপে প্ৰতি ঘৰলৈ প্ৰতি নিৰ্মানৰ বাবদ ১০,০০০ টকাৰ আৰ্থিক অনুদান। ৫. ঘৰ বা অনান্য সম্পত্তিৰ যিমান পাৰি ক্ষয় ক্ষতি ৰোধ কৰা। ৬. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান।
			বেদখলকাৰী	১. কোনো নিৰ্মান বা অনান্য সা-সম্পত্তিৰ বিপৰীতে আৰ্থিক ক্ষতিপূৰণ। ২. এককালীন আৰ্থিক সাহায্য (প্ৰতি নিৰ্মানৰ বিপৰীতে ২৫,০০০ টকা)। ৪. স্থনাস্ত্ৰ কৰণত সহায় হিচাপে প্ৰতি ঘৰলৈ প্ৰতি নিৰ্মানৰ বাবদ ১০,০০০ টকাৰ আৰ্থিক অনুদান। ৫. ঘৰ বা অনান্য সম্পত্তিৰ যিমান পাৰি ক্ষয় ক্ষতি ৰোধ কৰা। ৬. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান।
৫	জীৱিকা সম্পৰ্কীয় ভূমি	জীৱিকা উপাৰ্জন	বিধিসন্মত স্ত্ৰধিকাৰী/ভৰত্ৰীয়া/লীজপ্ৰাপ্ত/অ-স্ত্ৰধিকাৰী মাটিত স্থপিত (ব্যৱসায়ীক প্ৰতিস্থানৰ কৰ্মচাৰী, খেতিয়ক, কৃষি কৰ্মী)	১. জীৱিকাৰ সাহায্য (তিনিমাহৰ নূন্যতম আয়ৰ ভিত্তিত) ২. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোকক অতিৰিক্ত সাহায্য প্ৰদান। ৩. প্ৰকল্পৰ কোনোধৰনৰ কামৰ বাবে নিযুক্তিত ক্ষতিগ্ৰস্ত অগ্ৰাধিকাৰ দিয়া।

৬	গছ-গছনি আৰু শস্যৰ ক্ষতি	মূল্যবান গছ গছনি আৰু শস্য আদিৰ ক্ষতি	বিধিসন্মত স্ত্ৰাধিকাৰী/ ভৰাত্ৰীয়া/লীজপ্ৰাপ্ত/আধিয়াৰ কৃষক আৰু বিধিবহিঁভূত দখলকাৰী	১. বত্সৰ খেতি চপাবলৈ জাননী দিয়া অন্যথা সেই খেতিৰ বাবদ বজাৰৰ মূল্য সাপেক্ষে উপযুক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান। ২. ফল মূল আৰু শস্যাদিৰ বছেৰেকীয়া আয়ৰ বজাৰৰ মূল্য (যিমান বছৰলৈকে ফচল উৎপাদন হ'ব পাৰে সেই অনুপাতে) আৰু কোনো গছৰ পৰা যদি কাঠ উৎপাদন কৰিব পৰা যায় সেই কাঠৰ মূল্য চৰকাৰৰ বনবিভাগ আৰু হাৰ্টিকালচাৰ (Horticulture) বিভাগৰ লগত আলোচনা কৰি নিৰ্ণয় কৰিব লাগিব।
৭	ক্ষতিস্থ লোক সকলৰ ওপৰত প্ৰভাব	যিকোনো ধৰণৰ প্ৰভাব	বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান লোক	১. বিশেষভাৱে অসমৰ্থবান শ্ৰেণীৰ লোক যেনে অনুসূচীত জনজাতি (ST), অনুসূচীত জাতি (SC) বা পৰিয়ালৰ মূৰব্বী যদি মহিলা, বৃদ্ধ বা শাৰীৰিক ভাৱে অক্ষম লোক হয় তেনে ক্ষেত্ৰত এবছৰৰ বাবে অতিৰিক্ত সাহায্য প্ৰদান কৰাৰ লগতে ১০,০০০ টকাৰ সাহায্য প্ৰদান কৰা।
৮	সাময়িক ভাৱে ক্ষতিস্থ লোক	প্ৰকল্প বা উপ-প্ৰকল্পৰ নিৰ্মাণৰ বাবে সাময়িক ভাৱে আৱশ্যকীয় ভূমি	বিধিসন্মত স্ত্ৰাধিকাৰী/অ- বিধিসন্মত স্ত্ৰাধিকাৰী বা ভুক্তভোগী	১. যিখিনি সময়ৰ বাবে ভূমি অধিগ্ৰহণ কৰা হয় উক্ত সময়ৰ বাবদ উপযুক্ত ভাৰাৰ ব্যৱস্থা কৰা। ২. সম্পত্তিৰ ক্ষয় ক্ষতিৰ পৰিমাণ নিৰ্ধাৰণ আৰু উপযুক্ত ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান কৰা। ৩. অধিগৃহিত ভূমিৰ সমপৰ্য্যায়ৰ বা ততকৈ অধিক ভূমিৰ আৱণ্টন দিয়া। ৪. বিদ্যুৎ পৰিবাহী লাইনৰ তলত হোৱা শস্যাদিৰ ক্ষতিৰ ক্ষতিৰ বিনিময়ত উপযুক্ত ক্ষতি পূৰণ প্ৰদান কৰি ভৱিষ্যতে সেই ঠাইত খেতি কৰাৰ অনুমতি দিয়া।
১০	অন্য কোনো ক্ষতি যাক পূৰ্বানুমান কৰা নাযায়।			কোনোধৰণৰ পূৰ্বতে অনুমান নকৰা ক্ষয় ক্ষতি সম্বন্ধে পালে সেইবোৰ চিনাক্ত কৰি পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনিৰ অধীনত উপযুক্ত পৰিমাণৰ ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান কৰা।

৫. পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনি প্ৰস্তুত কৰণৰ নিয়মাৱলী

৫.১. কাৰ্য্যকাৰী সংস্থৰ অসম ৰাজ্যিক বিদ্যুৎ পৰিষদ (ASEB) আৰ্চনি নিৰীক্ষণকাৰী গোটৰ (PMU) অধীনত থকা কাৰ্য্যকাৰীকৰণ সংস্থাবোৰ ভলদৰে চালিজাৰি চাই পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনি প্ৰস্তুত কৰিব লাগিব। আৰ্চনিখন অভি যান্ত্ৰিক দৃষ্টিকোণৰ পৰাও শুদ্ধ হ'ব লাগিব। আৰ্চনিখন ৰূপায়নৰ ফলত সমাজত পৰিব পৰা সকলো ক্ৰিয়া প্ৰতিক্ৰিয়াৰ বিষয়ে বিত্ৰ ভৱে মূল্যাংকন কৰাটো প্ৰতিটো উপ আৰ্চনিৰ বাবে জৰুৰী। সমগ্ৰ পুনৰ সংস্থাপণ প্ৰক্ৰিয়াটোৰ ক্ষয় ক্ষতি সম্পৰ্কে পূৰ্বে ক্ষতিমান লোৱাটো আৰ্চনি প্ৰস্তুতকৰণৰ এটা প্ৰধান বিষয়।

৫.২. উপ-আৰ্চনিৰ কাৰ্য্যকাৰীকৰণৰ প্ৰত্যেক ক্ষেত্ৰৰে লোকপিয়ল আৰু জৰীপ কৰিব লাগিব আৰু এই জৰীপে সকলো ক্ষত্ৰিহীন লোককে সামৰি ল'ব লাগিব যাৰ ফলত অঞ্চলটোৰ লোকৰ বৈশিষ্ট তথা তেওঁলোকৰ আৰ্থিক অৱস্থা উপ আৰ্চনিৰ কাৰ্য্যকাৰীকৰণৰ ফলত হ'ব পৰা ক্ষয় ক্ষতিৰ তথ্য পোহৰলৈ আহিব।

৫.৩. জৰীপ ভলদৰে কৰিলেহে অঞ্চলটোৰ ক্ষত্ৰিহীন সকলৰ সামাজিক, অৰ্থনৈতিক পৰিস্থিতিৰ বিত্ৰ তথ্য পোৱা যাব। এই জৰীপত অঞ্চলটোৰ জনবসতিৰ পুৰুষ মহিলাৰ সংখ্যাৰ ওপৰত লিংগভিত্তিক বিত্ৰ তথ্য পোৱা যায়।

৫.৪. পুনৰসংস্থাপণ আৰ্চনি প্ৰস্তুত কৰোতে ওপৰত উল্লেখ কৰা সকলো পৰিসংখ্যা চালি জাৰি চাব লাগিব।

৫.৫. অনিচ্ছা স্ত্ৰেণ্ড কৰিব লগা হোৱা পুনৰসংস্থাপণৰ ফলত কেতিয়াবা কোনো বিশেষ বাধা আহিলে ক্ষত্ৰিহীনসকলক লগত ৰাখি পুনৰসংস্থাপণ আৰ্চনি প্ৰস্তুত কৰিব লাগে। এই পুনৰসংস্থাপণ আৰ্চনি সকলো পিয়ল আৰু জৰীপৰ ফলাফলৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰিব। পুনৰসংস্থাপণ আৰ্চনি তলত দিয়া ধৰনে গঠন কৰিব লাগে -

৫.৫.১ চিনাক্ত কৰা মাটিৰ খতিয়ান।

৫.৫.২ সামাজিক, অৰ্থনৈতিক তথ্য।

৫.৫.৩ আৰ্চনিৰ উদ্দেশ্য, গঠন, আকৃতি আৰু গৰাকীৰ চৰ্ত।

৫.৫.৪ লিংগ ভিত্তিক বিষয়।

৫.৫.৫ বন্ধুত্বপূৰ্ণ বুজাবুজিৰ লগতে তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজনীয়ত্ৰ সম্পৰ্কে বিত্ৰ তথ্য আহৰণ।

৫.৫.৬ ওজৰ আপত্তি নিষ্পত্তিৰ বাবে এটি বিশেষ শাখা স্থাপন কৰা।

৫.৫.৭ নতুন ঘৰ প্ৰদান কৰাৰ লগতে ক্ষয় ক্ষতিৰ বোজাৰ পৰা গৰাকীপক্ষক বেহাই দিয়া।

৫.৫.৮ ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান কৰাৰ লগতে উপাৰ্জনৰ ব্যৱস্থা কৰা।

৫.৫.৯ পুনৰসংস্থাপণৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় পুজিৰ ব্যৱস্থা কৰি তৰ হিচাপ ৰখাৰ ব্যৱস্থা কৰা।

৫.৫.১০ পুনৰসংস্থাপণৰ সময়সূচী নিৰ্ধাৰণ কৰা।

৫.৫.১১ আৰ্চনি সমূহৰ ৰূপায়নৰ ক্ষেত্ৰত নিৰীক্ষণ আৰু মূল্যাংকন কৰা।

৫.৬. যদি অনিচ্ছা স্ত্ৰেণ্ড কৰা পুনৰ সংস্থাপণৰ বিশেষ বাধা নাথাকে, তেনে ক্ষেত্ৰত ক্ষত্ৰিহীন সকলৰ লগত আলোচনা কৰি এটি চমু পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনি প্ৰস্তুত কৰা হয়। চমু পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনি, সম্পূৰ্ণ পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনিৰ দৰেই যদি এইক্ষেত্ৰত বিশেষ তথ্য পাত্ৰিৰ প্ৰয়োজন নহয়। তথাপিও ক্ষত্ৰিহীন সকলক ক্ষতিপূৰণ প্ৰদানৰ ক্ষেত্ৰত কোনো ধৰনৰ শিথিলত্ৰ নাথাকে তৰ নিশ্চয়ত্ৰ প্ৰদান কৰিব লাগিব।

৫.৭. পি. এম. ইউ. এ এ. ডি. বি. ৰ পুনৰ সংস্থাপন সম্পৰ্কীয় কামৰ লগত জড়িত কোনো বিশেষজ্ঞক পৰামৰ্শৰ বাবে নিযুক্তি দিব পৰিব। এইদৰে প্ৰস্তুত কৰা পুনৰ সংস্থাপন আৰ্চনি ৰাষ্ট্ৰীয় পুনৰ সংস্থাপন আৰু পুনৰ উত্থান আৰ্চনি ২০০৭ সমপৰ্য্যায়ৰ হ'ব লাগিব। কাৰ্য্যকাৰী সংস্থা (অসম ৰাজ্যিক বিদ্যুৎ পৰিষদ) ই পি. এম. ইউ. ৰ বাবে ধনৰ যোগান নিশ্চিত কৰিব লাগিব। কাম আৰম্ভ দিয়াৰ আগতে পুনৰ সংস্থাপন সম্পৰ্কীয় আৰ্চনি সমূহৰ এ. ডি. বি. ৰ অনুমোদন ল'ব লাগিব আৰু ক্ষত্ৰিহীন সকলক স্থনাক্ৰমৰ আগতে ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান কৰিব লাগিব। কোনো ক্ষেত্ৰত পলম হলেও নিৰ্মান কাৰ্য্য আৰম্ভ কৰাৰ আগতে ক্ষত্ৰিহীন সকলক ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান কৰিব লাগিব।

৬. প্ৰতিস্থানীয় ব্যৱস্থাপনা

৬.১ প্ৰস্তাবিত বহুমুখী ঋণ ব্যৱস্থাৰ অসম ৰাজ্যিক বিদ্যুৎ পৰিষদ কাৰ্য্যবাহী সংস্থ আৰু ইয়াৰ অধীনস্থ পৰিবহন আৰু বিতৰন কোম্পানী সমূহ কাৰ্য্যকৰী সংস্থ। অসম ৰাজ্যিক বিদ্যুৎ পৰিষদৰ বৰ্তমান কাৰ্য্যকৰী হৈ থকা পি. এম. ইউ. যি এ. ডি. বি. ফেছ - I ৰ (Phase-I) কাম কাজ পৰিচালনা কৰিছিল এ. ডি. বি. ফেছ II ৰ (Phase-II) কাম কাজো তেওঁলোকেই পৰিচালনা কৰিব।

৬.২ পি. এম. ইউ. ৰ অধীনত এখন পৰিবেশ আৰু সমাজ সম্বন্ধীয় পৰিচালনা গোট (Environment and Social Management Unit) ৰ স্থাপনৰ পৰিকল্পনা কৰা হৈছে যত এজন পুনৰ সংস্থাপন আৰু এজন প্ৰাকৃতিক বিশেষজ্ঞ মূৰব্বী হিছাপে থাকিব। পৰিবেশ আৰু সমাজ সম্বন্ধীয় পৰিচালনা গোট ক এজন প্ৰাকৃতিক বিশেষজ্ঞ আৰু এজন সামাজিক আৰু পুনৰ সংস্থাপন বিশেষজ্ঞই সহায় কৰিব। কাৰ্য্যবাহী সংস্থ পুনৰ সংস্থাপনৰ পৰিকল্পনা প্ৰস্তুত কৰি ইয়াক কাৰ্য্যকৰী কৰা আৰু পুজিৰ যোগান সম্পৰ্কীয় সকলো কাম কাজ পি. এম. ইউ. পৰিচালনা কৰিব। কাৰ্য্যবাহী সংস্থই স্থানীয় চৰকাৰ, অনুস্থান-প্ৰতিস্থান আদিক পুনৰ সংস্থাপন সম্পৰ্কীয় আৰ্চনি সমূহত জড়িত কৰি ইয়াক বাস্তৱায়িত কৰিব। পুনৰসংস্থাপন সম্পৰ্কীয় কামত জড়িত দায়িত্ব শীল সংস্থ সমূহ আৰু তেওঁলোকৰ কাৰ্য্য ত্ৰত উল্লেখ কৰা হল :

ক্রমিক নং	কাৰ্য্য	দায়িত্বপ্ৰাপ্ত সংস্থ
A	১. উপ-আৰ্চনিৰ প্ৰাথমিক পৰ্য্যায়।	
	২. পৰিবেশ আৰু সমাজ সম্বন্ধীয় পৰিচালনা গোট (Environment and Social Management Unit - ESMU) স্থাপন আৰু কৰ্মচাৰী নিয়োগ।	এ.এছ.ই.বি.
	৩. আৰ্চনি/উপ-আৰ্চনিৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় স্থান নিৰ্বাচন কৰা।	এ.এছ.ই.বি./পি.এম.ইউ./আই.এ
	৪. আৰ্চনি উপ-আৰ্চনিৰ বাবে প্ৰয়োজনীয় স্থানৰ চিনাক্তকৰণ আৰু আৰ্চনি খনৰ বয়সে ৰাজহুৱা জাননী জাৰী কৰা।	এ.এছ.ই.বি./পি.এম. ইউ./আই.এ
	৫. অধিগ্ৰহণৰ বাবে চিনাক্ত কৰা স্থানৰ ক্ষতিক্ষয় হৰ লগা ৰাইজৰ লগত আলোচনা কৰা।	এ.এছ.ই.বি./পি.এম. ইউ./আই.এ.
B	১. পুনৰসংস্থাপন আৰ্চনি প্ৰস্তুত কৰা আৰু সময় সাপেক্ষ নৱীকৰণ কৰা।	
	২. ক্ষতিক্ষয় সকলৰ লোকপিয়ল আৰু জৰীপৰ কাৰ্য্যকৰীকৰণ।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ. /এল.এ.অ./আই.এ.
	৩. উক্ত স্থানৰ ৰাইজৰ মাজত পুনৰসংস্থাপন সম্পৰ্কীয় আলোচনাৰ আয়োজন কৰি ৰাইজক অৱগত কৰা।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ.
	৪. অধিগ্ৰহণ কৰিবলগা স্থানৰ সকলো স্থৰ/অস্থৰ সম্পত্তিৰ মূল্য নিৰূপণ কৰা।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./আই.এ.
	৫. ক্ষতিক্ষয় সকলক বিভিন্ন স্বীকৃতিপ্ৰাপ্ত ভাগত ভাগ কৰি সেই অনুসৰি তেওঁলোকৰ স্বত্ব নিৰূপণ কৰা।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./আই.এ.
	৬. ক্ষতিপূৰণ আৰু পুনৰসংস্থাপন সম্পৰ্কীয় আৰ্চনি নিৰ্ধাৰন কৰা।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ. /এল.এ.অ./আই.এ.

	৭. ক্ষত্ৰিস্থ সকলৰ লগত মুকলি ভাৱে আলোচনা কৰি সেইমৰ্মে ভৱৰ প্ৰদান প্ৰদান কৰা।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./আই.এ.
	৮. মাটি সম্পত্তিৰ গৰাকীৰ লগত আলোচনা কৰি ক্ষতিপূৰণৰ পৰিমাণ নিৰ্ধাৰন কৰা।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./আই.এ.
	৯. স্তূত আৰু পুনৰসংস্থাপণ আৰ্চনি নিৰ্ধাৰন কৰা।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./আই.এ.
	১০. নিৰ্ধাৰন হোৱা স্তূত আৰু পুনৰসংস্থাপণ আৰ্চনিৰ জাননী জাৰীকৰা।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./আই.এ.
	১১. ক্ষত্ৰিস্থ লোকসকলৰ নামৰ তালিকা অনুমোদন কৰা।	ই.এ/পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./এ.ডি.বি
	১২. ন্যায়িক বিক্ৰি পত্ৰত স্বাক্ষৰ আহৰণ আৰু ক্ষতিপূৰণ প্ৰদান কৰা।	ই.এ/পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./আই.এ./এল.এ.অ.
	১৩. বিধিগত প্ৰক্ৰিয়াৰে ভূমি অধিগ্ৰহণ কৰা।	ই.এ/পি.এম.ইউ.
C	১. পুনৰসংস্থাপণ আৰ্চনিৰ কাৰ্য্যকাৰীকৰণ পৰ্য্যায়।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./এল.এ.অ./আই.এ.
	২. নিৰ্ধাৰিত আৰ্চনি অনুসৰি পুনৰ সংস্থাপণৰ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰা।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./এল.এ.অ./আই.এ.
	৩. পুনৰ সংস্থাপণৰ কাম চলি থকা অৱস্থাত ভুক্তভোগী ক্ষত্ৰিস্থ সকলৰ লগত বিভিন্ন আলোচনা-বিলোচনা অব্যাহত ৰখা।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./আই.এ.
	৪. ক্ষত্ৰিস্থ সকলৰ ওজৰ আপত্তি থাকিলে নিষ্পত্তিৰ ব্যৱস্থা কৰা।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./জি.আৰ.চি/আই.এ.
	৫. আভ্যন্তৰীণ নিৰীক্ষণ।	পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./আই.এ.
	৬. বাহ্যিক নিৰীক্ষণ।	এক্সটাৰ্ণেল এজেণ্টি

৭. পৰামৰ্শ আহৰণ, জাননী জাৰীকৰণ আৰু বিভিন্ন ওজৰ আপত্তি

৭.১ পৰামৰ্শ আহৰণ : কোনো এটা পৰিকল্পনা হাতত লোৱাৰ পৰা পৰিকল্পনাটো কাৰ্য্যকৰীকৰণ হোৱালৈকে বিশেষজ্ঞৰ লগত সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰি চলাটো পৰিকল্পনাটোত অংশগ্ৰহণকাৰী সকলো গোটৰ বাবে জৰুৰী। এই বিশেষজ্ঞ কোনো চৰকাৰী বিষয়া বা উক্ত জনসমাজক প্ৰতিনিধিত্ব কৰা কৰা কোনো মুখীয়াল ব্যক্তি বা কোনো ৰাজ্যৰ নিৰ্বাচিত প্ৰতিনিধি হ'ব পাৰে। পৰিকল্পনাৰ উদ্দেশ্য, ত্ৰুৰ পৰা হ'ব পৰা লাভলাভ আদিৰ লগতে ক্ষয়-ক্ষতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰাৰ লগতে পুনৰসংস্থাপণ আৰ্চনিৰ বিষয়ে আলোচনা হোৱাত্তে জৰুৰী। ভবিষ্যতৰ উপপ্ৰকল্প সমূহত আনুষ্ঠানিক আৰু অনানুষ্ঠানিক পৰামৰ্শ সমূহ পূৰণ কৰা হ'ব। লোকপিয়ল আৰু আৰ্থ সামাজিক জৰীপৰ উপৰিও এই প্ৰক্ৰিয়া কেন্দ্ৰীভূত সামূহিক আলোচনাচক্ৰ, জনসভা আদিত সীমাবদ্ধ নাথাকিব। পৰামৰ্শ আহৰণ প্ৰক্ৰিয়া বিঘ্নতকাৰী গোট সমূহৰ ওপৰত বিশেষভাৱে গুৰুত্ব দিয়া হ'ব। পৰামৰ্শ আহৰণ প্ৰক্ৰিয়াত জনসাধাৰণৰ অংশ গ্ৰহণত উৎসাহ যোগাবলৈ কাৰ্য্যক্ৰমৰ সবিশেষ জনসাধাৰণক জনোৱা হ'ব আৰু তেওঁলোকৰ মতমতসমূহ গ্ৰহণ কৰি সেইসমূহ গুৰুত্বসহকাৰে বিচাৰ কৰিব লাগিব। কাৰ্য্যকৰী সংস্থাই প্ৰভাৱিত

লোকসকল অথবা অংশীদাৰ সকলক উপপ্ৰকল্পৰ সবিশেষ, ইয়াৰ প্ৰভাৱ, তেওঁলোকৰ অধিকাৰ আদিৰ বিষয়ে অৱগত কৰা আৰু তেওঁলোকৰ পৰামৰ্শ আহৰণ কাৰ্য্য সুনিশ্চিত কৰি উপ-প্ৰকল্পত তেওঁলোকক সক্ৰিয়ভাৱে অংশগ্ৰহণ কৰিবলৈ অনুমতি দিব লাগিব। পুনৰসংস্থাপণ আৰ্চনি প্ৰস্তুতৰ বাবে অংশ গ্ৰহণকাৰী সদস্য সমূহ এনেধৰণৰ:

১. সকলো ক্ষত্ৰিস্থ পৰিয়ালৰ সদস্য।
  ২. আৰ্চনিৰ কৃতকাৰ্য্যতৰ লগত জড়িত সকলো ব্যক্তি তথা সংস্থ।
  ৩. কোনো নিৰ্বাচিত নেত্ৰ, ধৰ্মীয় নেত্ৰ বা সেই সমাজক প্ৰতিনিধিত্ব কৰা লোক।
  ৪. স্থানীয় বে-চৰকাৰী অনুস্থান প্ৰতিস্থান আদি।
  ৫. স্থানীয় চৰকাৰ বা চৰকাৰে নিযুক্তি দিয়া কোনো জন-সম্পৰ্ক ৰক্ষাকাৰী চাকৰিয়াল।
  ৬. কাৰ্য্যকৰী সংস্থ বা নিযুক্তিপ্ৰাপ্ত কোনো বিশেষজ্ঞ।
- ৭.২ প্ৰকাশিত বিষয় : পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনিৰ পৰিগাৰ্ঠনি আৰু কোনো উপ-পৰিকল্পনা পোন প্ৰথমে চৰকাৰী বিষয়ৰ অৱগত হব। তৰ পিছত চৰকাৰে বাতৰিকাকতৰ যোগেদি জনসাধাৰণক অৱগত কৰি ভলদৰে আলোচনা কৰিব। আৰু অৱশেষত পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনিৰ পৰিকল্পনা আৰ্চনিখনৰ লগত জড়িত অনান্য সকলক যোগান ধৰা হব। পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনি স্থানীয় ভাষালৈ অনুবাদ কৰি আৰ্চনিৰ লগত জড়িত ক্ষত্ৰিগ্ৰন্থ স্থানীয় লোকসকলৰ মাজত বিতৰন কৰা হব। যিবোৰ ঘৰৰ গৰাকী মহিলা তেওঁলোকৰ লগত ভলদৰে আলোচনা কৰি তেওঁলোকে যাতে আৰ্চনি খনৰ বিষয়ে ভলদৰে বুজি পায় তৰ ব্যৱস্থ গ্ৰহণ কৰিব লাগিব। আৱশ্যক হলে স্থানীয় কোনো মুখিয়াল ব্যক্তিক ইয়াৰ দায়িত্ব প্ৰদান কৰিব লাগিব। পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনিৰ সৈতে জড়িত কোনো বিষয়ত বাদ-বিবাদ হলে শীঘ্ৰে পি.এম.ইউ ৰ লগত যোগাযোগ কৰি বিহিত ব্যৱস্থ গ্ৰহণৰ ব্যৱস্থ কৰিব লাগে।
- ৭.৩ ওজৰ-আপত্তি : প্ৰক্ষিষ্ণ প্ৰাপ্ত লোক নিয়োগ কৰি ক্ষত্ৰিস্থ লোকসকলৰ লগত সম্পৰ্ক কৰা আৰু তেওঁলোকৰ কিবা ওজৰ-আপত্তি থাকিলে সেই সমূহ গ্ৰহণ কৰি নিপত্তিকৰণৰ বাবে নিপত্তিকৰণ গোট স্থাপন কৰাৰ ব্যৱস্থ কৰা। ক্ষত্ৰিস্থ স্থানীয় লোকসকলৰ ওজৰ আপত্তি থাকিলে সেইসমূহ পোনপ্ৰথমে কাৰ্য্যকৰী সংস্থৰ স্থানীয় কাৰ্য্যালয়ত গ্ৰহণ কৰি ওজৰ আপত্তি নিপত্তিকৰণ গোটৰ জি.আৰ.চি (GRC) লগতে পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./আই.এ. (PMU/ESMU/IA) আৰু আঞ্চলিক ন্যায়াধীশ তথা আয়ুক্তৰ সহায় লৈ নিপত্তিকৰণৰ ব্যৱস্থ কৰিব লাগে। প্ৰতিমাহে এই সমিতিৰ সদস্যসকল লগ হৈ তেওঁলোকৰ মতমত দাঙি ধৰি ওজৰ আপত্তিৰ নিস্পত্তিকৰণৰ ব্যৱস্থ গ্ৰহণ কৰিব।
৮. পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনিৰ খৰচৰ খতিয়ান আৰু অনুদান বিতৰন আৰ্চনি নিশ্চিত পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনিৰ সম্পূৰ্ণ খৰচৰ হিচাপ পি.এম.ইউ ৰ দ্বাৰা প্ৰস্তুত কৰা হব। ইয়াত সমূহ উপ-প্ৰকল্পক সামৰি লোৱা হব। খৰচৰ হিচাপ সমূহ ত্ৰলত দিয়া ধৰনে কৰা হব :
- ৮.১. ভূমি আধিগ্ৰহণ, পুনৰ সংস্থাপণ, জীৱিকা আৰু উপাৰ্জন নিশ্চিতকৰণ আৰু অঞ্চলটোৰ সামূহিক উন্নতিকৰণ।
  - ৮.২. পুজি যোগানৰ উৎস নিৰ্ণয় কৰা।
  - ৮.৩. পুনৰ সংস্থাপণ আৰ্চনিৰ অনুমোদনৰ ব্যৱস্থ কৰা।
  - ৮.৪. নিয়মিয়া পুজি যোগান নিশ্চিত কৰা আৰু ত্ৰক্ষনিক খৰচৰ সুবিধা কৰা। ভূমি আধিগ্ৰহণ, সকলো হেৰুৱা বয়-বস্তু স্থানান্তৰণ আৰু পুনৰ সংস্থাপণৰ লগত জড়িত খৰচ, প্ৰসাসনিক খৰচ, পিয়ল, জৰীপ আৰু অনান্য কামৰ বাবে নিয়োজিত বেচৰকাৰী সংস্থৰ খৰচ, ঘৰ, ভূমিৰ ভাৰা কাৰ্য্যকৰী সংস্থই বহন কৰিব লাগিব। ভূমি আধিগ্ৰহণ আৰু পুনৰ সংস্থাপণৰ লগত জড়িত খৰচ উপপ্ৰকল্পৰ এটা অবিচ্ছেদ্য খৰচ হিচাপে গন্য কৰা হব। কাৰ্য্যকৰী সংস্থই পুনৰ সংস্থাপণৰ লগত জড়িত খৰচৰ ধনবাশি নিদিষ্ট বিভাগ বিতৰণৰ বাবে জমা কৰিব আৰু উক্ত বিভাগ সমূহে সেই ধন ক্ষত্ৰিস্থ সকলক বিতৰণ কৰিব। কাৰ্য্যকৰী সংস্থই পুনৰ সংস্থাপণৰ বাবে আৱশ্যকীয়

ধনবাশি তেওঁলোকৰ বাৰ্ষিক আৰ্চনিত আচুত্ৰিয়াকৈ ধাৰ্য্য কৰি ৰাখিব যাতে পুনৰ সংস্থাপন প্ৰক্ৰিয়া কোনোক্ষেত্ৰতে পলম নহয়।

৯. পুনৰ সংস্থাপন আৰ্চনি প্ৰয়োগ কৰন সূচী যি কোনো ধৰনৰ নিৰ্মান কাৰ্য্য আৰম্ভ কৰাৰ আগতে মাটি আধিগ্ৰহণ, স্কান্ডৰণ, পুনৰ সংস্থাপনৰ আৰু ক্ষতিপূৰণ আদিৰ কাম শেষ কৰিব লাগিব। পুনৰ সংস্থাপন আৰ্চনিৰ প্ৰয়োগৰ ক্ষেত্ৰত সন্নিবিষ্ট হৈ থকা বিষয় কেইটা হল :

৯.১ জাননী জাৰী কৰা আৰু পুনৰ সংস্থাপনৰ দিন নিৰ্ধাৰণ কৰা।

৯.২ ক্ষয়-ক্ষতিৰ পৰমান নিৰ্ধাৰণ আৰু ইয়াৰ প্ৰভৱ।

৯.৩ ক্ষতিপূৰণ সকলক চিনাক্তকৰণ আৰু চিনাক্তকৰণ পত্ৰ প্ৰদান।

৯.৪ ক্ষতিপূৰণ সকলৰ লগত আলোচনা কৰি তেওঁলোকৰ প্ৰাথমিক প্ৰয়োজন সমূহ চিনাক্ত কৰা।

৯.৫ পুনৰ সংস্থাপন, ক্ষতিপূৰণ আৰু জীৱন যাপনত পূৰ্বৰ অৱস্থা প্ৰাপ্তিত সহায় কৰা।

১০ নিৰীক্ষণ আৰু মূল্যাঙ্কণ

১০.১ আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় নিৰীক্ষণ: পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউ./আই.এ. ৰ ওপৰত আন্তঃ ৰাষ্ট্ৰীয় নিৰীক্ষণৰ দায়িত্ব ন্যস্ত থাকে। সেই আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় নিৰীক্ষণৰ দায়িত্ব সমূহ হল:

১০.১.১ প্ৰসাশনিক নিৰীক্ষণ : দৈনিক আৰ্চনি প্ৰস্তুত কৰণ, আৰ্চনি কাৰ্য্যকৰীকৰণ, প্ৰতিক্ৰিয়া আহৰণ, ক্ষতিপূৰণ ব্যক্তিগত কামৰ তালিকা প্ৰস্তুত কৰি ত্ৰৰ খতিয়ান লোৱা।

১০.১.২ সামাজিক আৰু অৰ্থনৈতিক নিৰীক্ষণ : ক্ষতিপূৰণ অৰ্থনৈতিক স্থিতি ভলদৰে পৰ্যালোচনা কৰা আৰু সম্ভৱ ক্ষত ক্ষয়ক্ষতিৰ পৰিমাণ কম কৰা।

১০.১.৩ ক্ষতিপূৰণ উপাৰ্জনৰ স্থিতি একে ৰখা বা উন্নত কৰা আৰু এই সকলোবোৰ প্ৰতিবেদন পি.এম.ইউ ৰ জৰীয়তে এ.ডি.বি লৈ প্ৰেৰণ কৰা।

১০.২ বাহ্যিক নিৰীক্ষণ : বাহ্যিক নিৰীক্ষণ আৰু মূল্যাঙ্কণৰ কাম কাৰ্য্যকৰি সংস্থাই বাহিৰা স্বাধীন সংস্থাক অৰ্পন কৰে। এই সংস্থাৰ পূৰ্বৰ অভিজ্ঞত থাকিব লাগিব আৰু তেওঁলোকৰ আৰ্চনি ৰূপায়ণ প্ৰক্ৰিয়াৰ লগত কোনো সম্পৰ্ক থাকিব নালাগিব। তদুপৰি সংস্থাটোৰ চৰকাৰৰ পুনৰ সংস্থাপন আৰ্চনি আৰু এ.ডি.বি ৰ পুনৰ সংস্থাপন আৰ্চনিৰ বিষয়ে সাম্যক জ্ঞান থাকিব লাগিব। ঋণ অনুমোদনৰ তিনিমাহৰ ভিত্তত এনে সংস্থ নিযুক্তি দিব লাগিব। এনে সংস্থাই পুনৰ সংস্থাপন প্ৰক্ৰিয়াটো ভলদৰে পৰ্য্যবেশন কৰিব আৰু অধিগৃহিত মাটিৰ গৰাকীক উচিত মূল্য প্ৰাপ্তি নিশ্চিত কৰিবলৈ পি.এম.ই ৰ লগত যোগাযোগ ৰাখিব। তদুপৰি পি.এম.ইউ./ই.এছ.এম.ইউৰ মাজৰ সম্পৰ্ক এই সংস্থাটোৱে ভলদৰে পৰ্য্যবেশন কৰিব। এই সমূহৰ প্ৰতিবেদন বছৰত দুবাৰকৈ কাৰ্য্যকৰী সংস্থ এ.এছ.ই.বি আৰু এ.ডি.বি ক দাখিল কৰিব। আন্তঃৰাষ্ট্ৰীয় নিৰীক্ষণৰ প্ৰতিবেদন বছৰত চাৰিবাৰকৈ এ.ডি.বিৰ ভাৰতীয় আৱাসকাৰী অভিজ্ঞান (Indian Resident Mission - INRM) লৈ আৰু বাহ্যিক নিৰীক্ষণৰ প্ৰতিবেদন বছৰত দুবাৰকৈ ভাৰতীয় আৱাসকাৰী অভিজ্ঞান (Indian Resident Mission - INRM) লৈ পঠিয়াব লাগিব।